

DATA ON AUTHOR

Barabash Viktoria A., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Public Sciences, Information and Archival Affair of the *Centralukrainian National Technical University, 25006, Kropivnitsky, 8 Universitetsky Prospekt, viktoria-k67@ukr.net.*

Glebova Lyudmila V., Candidate of Philology Sciences, Associate Professor Department of Public Sciences, Information and Archival Affair of the *Centralukrainian National Technical University, 25006, Kropivnitsky, 8, Universitetsky Prospekt, gleboval1980@gmail.com.*

УДК 069.5]:373(477.41)

СТВОРЕННЯ ТА ЕКСПОЗИЦІЙНА НАПОВНЕНІСТЬ НАРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ «БЕРЕГІНЯ» ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ с. НОВОСІЛКА

Юрійчук М. В., Ткаченко В. М.

У статті здійснено огляд питання створення та діяльності народознавчого музею «Берегиня» при загальноосвітній школі с. Новосілка Заліщицького р-ну Тернопільської обл. Метою статті є висвітлення проблеми функціонування даного музею, показ експонованих предметів, напрямків його діяльності та популяризація закладу як туристичного об'єкту Південно-Західного Поділля.

Сьогодні існує значна кількість краєзнавчих, художніх, етнографічних та інших музеїв при навчальних закладах. Їхня багатoproфільність, експозиційна наповненість та різноманітність діяльності дають можливість вирішувати різновекторні питання освітнього процесу на належному рівні. Музей відіграє важливе значення у формуванні національної свідомості дітей, зберігає пам'ять про минуле регіону, села, школи, формує у них любов до рідного краю, патріотизм, відчуття причетності до формування історії.

Ключові слова: музей, експонати, експозиція, пошукова та краєзнавча робота, село Новосілка.

СОЗДАНИЕ И ЭКСПОЗИЦИОННАЯ НАПОЛНЕННОСТЬ НАРОДОВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ «БЕРЕГИНЯ» ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ с. НОВОСЕЛКА

Юрийчук М. В., Ткаченко В. Н.

В статье сделан обзор вопроса создания и деятельности народоведческого музея «Берегиня» при общеобразовательной школе с. Новоселка Залещицкого района Тернопольской обл. Целью статьи является освещение проблемы функционирования данного музея, показ экспонируемых предметов, направлений его деятельности и популяризация заведения как туристического объекта Юго-Западного Подолья.

Сегодня существует значительное количество краеведческих, художественных, этнографических и других музеев при учебных заведениях. Их многопрофильность, экспозиционная наполненность и разнообразие деятельности дают возможность решать разноректорные вопросы образовательного процесса на должном уровне. Музей играет важное значение в формировании национального сознания детей, хранит память о прошлом региона, села, школы, формирует у них любовь к родному краю, патриотизм, чувство причастности к формированию истории.

Ключевые слова: музей, экспонаты, экспозиция, поисковая и краеведческая работа, село Новоселка.

CREATION AND EXPOSITION FULFILLMENT OF THE POPULAR MUSEUM «BEREHINIA» OF GENERAL SCHOOLS V. NOVOSILKA

Yuriychuk M. V., Tkachenko V. M.

The article gives an overview of the issue of creation and activity of the ethnographic museum "Berehinya" at a secondary school of Novosilka, Zalyshchitsky district of Ternopil region. The purpose of the article is to highlight the problem of functioning of this museum, display of exhibited objects, directions of its activity and popularization of the institution as a tourist object of the South-West Podillya.

Today there is a significant number of local lore, art, ethnographic and other museums at educational institutions. Their

multidisciplinarity, expository completeness and variety of activities make possible to solve multidisciplinary issues of the educational process at an appropriate level. The museum plays an important role in shaping the national consciousness of children, preserves the memory of the past of the region, the village, the school, forming their love for their native land, patriotism, and the sense of involvement in the formation of history.

Key words: *museum, exhibits, exposition, search and regional studies, village Novosilka.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день важливим є формування громадянської позиції підростаючого покоління. Значний внесок у цей процес роблять сім'я, засоби масової інформації та інші організації. Провідну роль відіграють навчальні заклади, адже молодь, яка навчається, перебуває в освітньому середовищі, тому саме атмосфера закладів освіти впливає на свідомість учня та студента. Одним із дієвих засобів навчання та залучення молоді до участі в житті суспільства є діяльність музеїв при закладах освіти.

У Положенні про музей при навчальному закладі зазначено, що метою такого закладу є залучення учнівської та студентської молоді до вивчення і збереження історико-культурної спадщини українського народу, формування освіченої, розвиненої особистості та сприяння вихованню патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій. [3; 4].

Сьогодні існує значна кількість краєзнавчих, художніх, етнографічних музеїв при навчальних закладах. Їхня багатoproфільність, експозиційна наповненість та різноманітність діяльності дають можливість вирішувати різні питання освітнього процесу на належному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Попри значні напрацювання вітчизняних музеєзнавців та дослідників ролі загальнодержавних музейних закладів у національно-культурному процесі країни, недостатньо з'ясованою залишається роль музеїв, що перебувають у підпорядкуванні різних відомств. В останні роки музейні заклади в навчальних установах та їхня діяльність висвітлена у працях Л. Гайди [1], В. Гнедашева [2], І. Демуз [3], С. Черненкої [5] та ін.

Метою статті є висвітлення роботи народознавчого музею «Берегиня» при ЗОШ I-II ступеня с. Новосілка, опис експонованих предметів, напрямків його діяльності та популяризація закладу як туристичного об'єкту Південно-Західного Поділля.

Виклад основного матеріалу. Мандруючи подільським краєм, варто завернути в мальовниче село Новосілка (раніше Новосілка-Костюкова), відвідати історичні пам'ятки села, а також заглянути у загальноосвітню школу на екскурсію в народознавчий музей «Берегиня».

Як усі небайдужі серця повертаються до своїх джерел, вивчають минуле свого народу, так і вчителям школи захотілося ознайомити учнів зі славним минулим свого села. Адже «найважливішим є те, що при пізнанні духовної та матеріальної культури, історії краю формується основа духовного світу молодого людини, складається система її духовних цінностей» [1, с. 18]. Після проголошення Україною у 1991 р. незалежності у шкільну програму було введено курс народознавства, а матеріалів для його вивчення не було. Так виник задум створити кімнату народознавства і там проводити уроки. Тому у 1992 р. у Новосільській восьмирічній школі вчитель української мови та літератури Світлана Андріївна Терещенко ініціювала створення кімнати, її підтримали інші вчителі, особливо організатор виховної роботи школи Любов Федорівна Бенев'ят.

З-поміж учителів та учнів була створена пошукова група. Її учасники провели нелегку і тривалу роботу серед своїх колег, учнів та жителів села, організували збір етнографічних матеріалів упродовж навчального року. Була поставлена конкретна мета: у поповненні експонатами брали участь усі учні школи, їхні батьки, рідні. Це мало величезне пізнавальне та виховне значення.

Експонатами музею стали елементи народного одягу, дерев'яний і керамічний посуд, знаряддя праці й інші ужиткові предмети, що побутували в XIX – на початку XX ст. До нашого часу їх збереглося мало, а тому зібрання в музейній колекції предметів старовини – важлива справа. Було виділено приміщення, у якому почали обладнувати кімнату

народознавства. Технічний працівник школи Микола Онуфрійович Рухтурак за макетом побудував кілену хату з глини, в якій розмістилася піч і лежанка. Це все було вимурувано та обкидано глиною, а дах покрито соломою. Над лежанкою до сволака прикріплена дитяча колиска із лози. Таким чином, відтворено курну хату Заліщанщини минулих століть.

Крім хати у кімнаті був облаштований куток більш пізнього періоду: дерев'яний тапчан покритий тканю веренею, на ньому виткані подушки, набиті соломою. Поруч скриня повна домотканого полотна і рушників, а на стіні вишитий килим та образи (ікони), прикрашені рушниками. З протилежної сторони кімнати розмістили знаряддя праці, предмети побуту, народний одяг кінця XIX–XX ст.

Відкриття кімнати народознавства «Берегиня» відбулося у вересні 1993 р. Екскурсію проводили Світлана Андріївна Терещенко та Любов Федорівна Бенев'ят (організатори кімнати). Цей захід зафіксував під час відеозйомки доктор мистецтвознавства Михайло Хай, а пізніше подарував касету із записом С. Терещенко (Світлані Андріївні Кілик). Зараз вона передана до шкільного музею.

Після обладнання кімнати в ній проводилися уроки народознавства, екскурсії та різні свята на народознавчу тематику. Та на превеликий жаль, коли ці вчителі пішли на заслужений відпочинок, робота на деякий час припинилася. Відновленням діяльності кімнати народознавства та поповненням експонатами зайнялася значно пізніше педагог-організатор школи Марія Василівна Юрійчук.

Щоб не втратити зернинки народної пам'яті, які залишилися, учителі разом з учнями проводили етнографічні дослідження, записували фольклорний матеріал рідного села, звичаї та обряди. Також вдалося поповнити новими експонатами музейну експозицію. Девізом кімнати народознавства є слова стародавнього філософа Геродота «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Зібрані предмети побуту, що тут зберігаються та демонструються, передають нащадкам усі найкращі надбання національної культури, заняття населення, духовні традиції,

звичаї, які формувалися упродовж багатьох століть українським народом. Адже «поглиблений інтерес до знань та культурного надбання багатьох поколінь – характерна прикмета сучасності» [2].

Наказом Департаменту освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації від 23.12.2015 р. було видане свідоцтво про перейменування кімнати народознавства в народознавчий музей «Берегиня» загальноосвітньої школи І–ІІ ступенів с. Новосілка Заліщицького району Тернопільської області.

У даний час народознавчий музей «Берегиня» налічує 200 експонатів. Зараз він має такі експозиційні розділи: «Українське народне житло XVIII ст.», «Український національний одяг», «Українська народна вишивка», «Ремесла та промисли західноподільського села», «Історія села у документах і фотографіях».

У розділі *«Українське народне житло XVIII ст.»* представлено макет курної хати краю XVIII ст. та відповідне наповнення експозиційного розділу.

Експозиційний розділ *«Український національний одяг»* знайомить зі святковим і повсякденним народним одягом. Жіночий святковий одяг складався з вишитої полотняної сорочки й гобортки, обперезаний крайкою, а в робочий час – з сорочки грубого полотна із простою вишивкою, чорної запаски. Жінки у зимовий період року носили також кожушини з овечої шкіри, а в першій половині XX ст. – спідниці та станіки з чорного або темно-синього пан-бархату. Головними уборами були намітки, хустки. Чоловічі костюми також складалися із сорочки, пошитої з домотканого полотна, та штанів, заперезаних широкою крайкою чорного кольору. У холодну пору одягали футерко або кожушину, а на голову солом'яний капелюх або смушеву шапку. У другій половині XX ст. чоловіки почали носити кольорові сорочки із тонкого полотна та штани, які називали райтками. У музеї експонуються елементи народного одягу XIX–XX ст.

У розділі *«Українська народна вишивка»* експоновано вишиті настінний килим, доріжки, серветки та рушники. Останні представляють особливий інтерес у музеї. Наприклад,

орнамент одного з рушників – стилізовані квіти у вигляді «вазона», «дерева життя». На них можемо бачити орнаментальні мотиви: кетяги «винограду» і «рожу», «барвінок» і «дубові листочки», «жолуді» і «вербове листя». Також є багато рушників з геометричними візерунками. Давні рушники, що експонуються в музеї, мають простішу вишивку, до того ж лише на його краях. Народні традиції новосільської вишивки гідно продовжують сучасні вишивальниці – М. Заяць, Г. Снігур, М. Шкільнюк та ін.

При музеї створена група учнів-пошуковців, яка має конкретне дослідницьке завдання, – займатися спостереженнями, опитуванням населення, фіксацією узорів та кольорів на вишитих виробх.

У розділі *«Ремесла та промисли західноподільського села»* представлено невеликі за кількістю, але багаті й різноманітні за змістом етнографічні колекції. Експозиція знайомить з розвитком народних промислів, починаючи з XIX до середини XX ст. Зібрані експонати із дерева та гончарні вироби для побутових потреб, знаряддя праці для сільськогосподарських робіт. Гончарні та бондарні вироби мали різне призначення. Але, наприклад, для молока та молочних продуктів використовували глиняні або дерев'яні. Гладушки, масниці, маслобійки, макітри, горщики для приготування їжі, копистки, товкач, макогін, – все це можна побачити у стінах музею.

Головним заняттям наших односельців було землеробство. Серед знарядь праці в музеї є плужок, заступ, сапи, серпи, ціп, а також ручні жорна, на яких мололи зерно на муку; решето, корито, виготовлене з груші або клена, видовбане з цільного відрізка деревини. Поряд із землеробством українці займалися різними ремеслами: прядінням, ткацтвом, використовуючи такі знаряддя, як: терлиці, прядки, снівниці, кросна, гребені, мотовило, державки для прядіння. Ці старовинні предмети також можна побачити в музеї.

У розділі *«Історія села в документах і фотографіях»* зібрано документи, листи, книги, газети, фотографії, які розповідають про минуле села, історію його створення, назви

вулиць, відомих людей. Відомо, що в селі в кінці XIX – на початку XX ст. діяла «Просвіта», тому учням школи вдалося зібрати спогади старожилів про членів організації та їхню діяльність, фотографії учасників. Віднайдено підшивку газети «Господар», яку виписували хати-читальні. Крім цього матеріалу зібрано багато відомостей про поетесу Климентину Попович-Боярську, яка тривалий час разом із сім'єю проживала у селі. Вона була управителькою місцевої школи, про що свідчать документи.

Після налагодження письмових контактів із українською діаспорою в Америці (у минулому – жителі села) експозиція музею поповнилася книжковими експонатами в кількості 15 книг, виданими у Нью-Йорку та Філадельфії на початку XX ст. У них розповідається про історію України, життя в діаспорі та багато цікавого матеріалу, який був заборонений радянською владою для вивчення. Також зібрані матеріали та фотографії з історії школи, хорового колективу села під керівництвом О. О. Кілика, пісні, звичаї і обряди.

Музей відіграє важливе значення у формуванні національної свідомості дітей, зберігає пам'ять про минуле регіону, села, школи, формує у них любов до рідного краю, відчуття причетності до формування історії. І, як зазначає І. Демуз, «музеї при закладах освіти мають бути обов'язково інтегрованими у навчально-виховний процес, через власні колегії та різні форми діяльності...» [4]. Найбільш поширеними формами в роботі музею стали заочні подорожі рідним краєм, мандрівки в історію рідного села, народу, уроки народознавства «Мамина світлиця», «З бабусиної скрині», «А мама вишивала рушники», «Коса – дівоча краса», «Андріївські вечорниці» та ін. Добре пам'ятаємо, що форма – надзвичайно тонкий і делікатний інструмент впливу на учнів. Вона завжди повинна відзначатися свіжістю, доступністю, привабливістю і неодмінно відповідати основному задуму. Екскурсоводи музею проводять цікаві, змістовні екскурсії для учнів школи та жителів села, вчителів районних методичних об'єднань і гостей школи.

Висновки. Отже, створена на початку 1990-х рр. народознавча кімната, а сьогодні – народознавчий музей

«Берегиня» ЗОШ І-ІІ ступеня с. Новосілка, зберігаючи та демонструючи предмети народного побуту та культури, проводячи тематичні екскурсії та різноманітні заходи, виконує цілий ряд функцій. І, безумовно, основною є виховання учнів як свідомих громадян своєї країни, особистостей з державницьким мисленням, формування у них почуття приналежності до українського народу, любові до рідного краю.

Список використаних джерел

1. Гайда Л. Становлення і розвиток музеїв при навчальних закладах України / Л. Гайда // Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції. – Кіровоград, 2008. – С. 6–19.
2. Гнедашев В. Можливості мінералогічного музею у розвитку творчої самодіяльності учнів / В. Гнедашев // Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. – Вип. 11. – Дніпропетровськ: АРТПРЕС, 2009. – 608 с.
3. Демуз І. Музеї при закладах освіти Переяславщини / І. Демуз // Переяславський літопис: зб. наук. статей [ред. колегія : Коцур В. П. (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 2. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – С. 22–37.
4. Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває в управлінні Міністерства освіти і науки України / Положення в редакції Наказу Міністерства освіти і науки N 640 від 04.09.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/dok/?uid=1038.7350>.
5. Чернецька С. Науково-дослідна й освітньо-виховна діяльність Музею історії та освіти ДВНЗ «Переслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» (2005-2008 рр.) / С. Чернецька // Переяславський літопис: зб. наук. статей [ред. колегія : Коцур В. П. (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 2. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – С. 38–44.

References

1. Hayda L. Stanovlennya i rozvytok muzeyiv pry navchalnykh zakladakh Ukrainy / L. Hayda // Ukrainyskyy muzey pry navchalnomu zakladi: istoriya i suchasnist. Materialy oblasnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi. – Kirovohrad, 2008. – S. 6–19.
2. Hnyedashev V. Mozhlyvosti mineralohichnoho muzeyu u rozvytku tvorchoyi samodiyalnosti uchniv / V. Hnyedashev // Rol muzeyiv u kulturnomu prostori Ukrainy y svitu: stan, problemy, perspektyvy rozvytku muzeynoyi haluzi. – Vyp. 11. – Dnipropetrovsk: ARTPRES, 2009. – 608 s.
3. Demuz I. Muzeyi pry zakladakh osvity Pereyaslavshchyny / I. Demuz // Pereyaslavskyi litopys: zb. nauk. statey [red. kolehiya : Kotsur V. P. (holov. red.) ta in.]. – Vyp. 2. – Pereyaslav-Khmelnitskyi, 2011. – S. 22–37.
4. Polozhennya pro muzey pry navchalnomu zakladi, yakyy perebuvaye v upravlinni Ministerstva osvity i nauky Ukrainy / Polozhennya v redaktsiyi Nakazu Ministerstva osvity i nauky N 640 vid 04.09.2006 r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.nau.ua/dok/?uid=1038.7350>.
5. Chernetska S. Naukovo-doslidna y osvitho-vykhovna diyalnist Muzeyu istoriyi ta osvity DVNZ «Pereslav-Khmelnitskyi DPU imeni Hryhoriya Skovorody» (2005-2008 rr.) / S. Chernetska // Pereyaslavskyi litopys: zb. nauk. statey [red. kolehiya: Kotsur V. P. (holov. red.) ta in.]. – Vyp. 2. – Pereyaslav-Khmelnitskyi, 2011. – S. 38–44.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Юрійчук Марія Василівна, заступник директора з навчально-виховної роботи ЗОШ І-ІІ ступеня с. Новосілка Заліщицького р-ну Тернопільської обл.;

Ткаченко Віктор Миколайович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач науково-дослідного сектору, *Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»*

e-mail: viktor_tkachenko@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Юрийчук Мария Васильевна, заместитель директора по учебно-воспитательной работе общеобразовательной школы I-II степени с. Новоселка Залещицкого района Тернопольской обл.;

Ткаченко Виктор Николаевич, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник, заведующий научно-исследовательского сектора, *Национальный историко-этнографический заповедник «Переяслав»*
e-mail: viktor_tkachenko@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Yuriychuk Mariya V., Deputy Director for Educational Work of Secondary Schools of Secondary Schools with. Novosilka Zalischytskyi district, Ternopil region;

Tkachenko Viktor M., Candidate of the Historical Sciences, senior scientific researcher, head of the research sector of the *National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav»*
e-mail: viktor_tkachenko@ukr.net